

Fristadstorget i Eskilstuna

Resultat av allmän arkitekttävling 2004 - 2005

SAMMANFATTNING

- Arkitekttävlingen, arrangerad av Eskilstuna kommun, pågick under perioden 9/9 - 26/11 2004. Tävligen genomfördes i samråd med Sveriges Arkitekter.
- Tävlingsuppgiften har varit att ”ge Fristadstorget i sin helhet en förskönande ansiktslyftning som ger staden ett representativt och tydligt torg”. Uppgiften omfattade även upprustning av Kungsplan, Rademachergatan och Nybrogatan.
- I juryn har ingått företrädare för Eskilstuna kommun och Sveriges Arkitekter. Juryns ordförande har varit Ingrid Carlsson, chef för stadsbyggnadsförvaltningen.
- Tävligen har genomförts med anonymitet för de tävlande. Varje tävlande har själv givit sitt förslag ett ”motto” för identifiering, och förslagets förslutna namnsedlar har öppnats först sedan juryns bedömning var avslutad.
- 34 förslag har lämnats in.
- En enig jury har till vinnare och mottagare av 1:a pris, 250 000 kr, utsett förslaget FLOW, författat av Leena Marjamaa, sivilarkitekt MNAL, Oslo.
- Ur juryns motivering: ”FLOW skiljer ut sig som överlägset övriga tävlingsförslag genom ett flertal idéer som få andra har prövat och som inget annat har förenat så skickligt. FLOW utmärks av att förslagsställaren har lyckats skapa en rik och mänsklig miljö full av möjligheter och rumsligheter utan att för den skull tappa greppet om torgrummet som en helhet.”
- Övriga prisbelönade förslag är FRIKAST och MÄRK VÄRDET som delar 2:a pris och belönas med 100 000 kr vardera. Dessutom har juryn tilldelat hedersomnämningen till förslagen PLATS FÖR RUM, BAND, FLEX och HELGJUTET.
- Vinnaren kommer närmast att anlitas för uppdrag att utveckla och bearbeta sitt förslag utifrån juryns rekommendationer samt de övriga önskemål och krav som beställaren och/eller ekonomin kan komma att ställa.

ALLMÄNNA FAKTA OM TÄVLINGEN

Bakgrund

Eskilstuna kommun inbjöd i september 2004 till denna arkitekttävling om upprustning av Fristadstorget samt Kungsplan, Rademachergatan och Nybrogatan. Tävlningen arrangerades i samråd med Sveriges Arkitekter.

Ur tävlingsprogrammet: *”För några år sedan genomfördes, som resultat av en inbjuden arkitekttävling, ombyggnad av en centralt belägen gata med omgivning utmed Eskilstunaån. Resultatet har belönats med Vägverkets ”Vackra vägars pris”. Nu går vi vidare och inbjuder till en allmän tävling om upprustning av Fristadstorget, stadens hjärta och största torg. Uppgiften omfattar även den intilliggande Kungsplan samt angränsande gator. Förslagsställarna ska inneha kompetens inom arkitektur och landskapsplanering.”*

Uppgiften

Tävlingsuppgiften och förutsättningarna för tävlingen beskrevs i ett tävlingsprogram med bilagor.

Ur tävlingsprogrammet:

- *Tävlingsområdet omfattar Fristadstorget, Kungsplan, Rademachergatan mellan Drottninggatan och Kyrkogatan, Nybrogatan mellan Hamngatan och Fristadstorget samt delar av Alva Myrdals gata och Gymnastikgatan från Fristadstorget till Nygatan.*
- *Fristadstorget ska ges en tydligare identitet och dess roll som stadens torg markeras. Målet är att denna för staden så centrala plats ska bli i ännu högre grad en plats dit eskilstunaborna söker sig och där de gärna stannar till. En levande och inspirerande plats för möten, diskussion, agitation, underhållning, torghandel och navet i stadstrafiken.*
- *Torget bör i sin helhet få en förskönande ansiktslyftning som ger staden ett representativt och tydligt torg. Dagens torg upplevs som splittrat och uppdelat på olika funktioner som gångpassage, cykelväg, kioskområde, torgstånd, bussgata och så vidare.*
- *Det finns ett intresse av att återställa torgets gamla form genom att placera en ny byggnad i norra delen av torget, där den gamla saluhallen låg.*
- *Kungsplan: Upplevs idag som en torftig och otrivsamt yta som behöver en ansiktslyftning. Det är viktigt att en upprustning leder till att platsen får liv. Här kan till exempel finnas serveringar eller utekaféer. Andra mer övergripande lösningar är också möjliga. Lastintag och garagetillfarer ska vara tillgängliga även i framtiden.*
- *Rademachergatan: Det är viktigt att förstärka stadsmässigheten och ge gatan en mer sammanhållen karaktär.*
- *Nybrogatan: Gatan kommer att stängas av helt och bli gång- och cykelgata året runt.*
- *Gymnastikgatan: Gatan, som även fortsättningsvis ska fungera som buss- och angöringsgata, bör smalnast av. Busshållplatserna ska tas bort och flyttas till Rademachergatan.*

Funktionskrav angavs vidare beträffande

- *Busstrafik*
- *Biltrafik, parkering och varuleveranser*
- *Gång- och cykeltrafik*
- *Cykelparkering*
- *Torghandel*
- *Uteserveringar*
- *Uppträdanden/Möten*
- *Byggnader (ev. byggnad på den f d saluhallens plats)*
- *Utformning av gator och torg (i Översiktsplanen angivna principlösningar)*
- *Konstnärlig utsmyckning (beskrivning av ”Arbetets ära och glädje” och ”Smederna”) ” Det finns inga formella hinder att flytta på konstverken. Statens konstråd avråder emellertid kommunen från att göra detta. Konstverken måste då flyttas till annan lämplig plats.”*

Jury

Tävlingsförslagen har bedömts av en i förväg utsedd jury, bestående av:

- Hans Ekström, kommunalråd (s)
- Benny Karlsson, kommunalråd (s)
- Tommy Hamberg, kommunalråd (v)
- Claes Göran Gustafsson, politiker (kd)
- Ingrid Carlsson, chef för stadsbyggnadsförvaltningen (ordf.)
- Kerstin Palmqvist, chef för miljö- och byggförvaltningen, arkitekt SAR/MSA
- Birgitta Widholm, chef för kultur- och fritidsförvaltningen
- Elisabeth Lindblad, planchef, arkitekt SAR/MSA
- Carola Wingren, prof, landskapsarkitekt LAR/MSA, utsedd av Sveriges Arkitekter

Juryns sekreterare har varit arkitekt SAR/MSA Thomas Nordberg, Sveriges Arkitekters Tävlingservice

Tävlingsfunktionär har varit arkitekt MSA Birgitta Johansson, Eskilstuna kommun.

Inlämnade förslag

Vid tävlingstidens slut, den 26 november 2004, hade 34 förslag lämnats in. Samtliga förslag godkändes av juryn för bedömning.

Utställning

Samtliga tävlingsförslag visades för allmänheten sex eftermiddagar under december 2004.

Bedömningskriterier

Enligt tävlingsprogrammet:

”Vid utvärdering av tävlingsförslaget kommer stor vikt att läggas på arkitektoniska och miljömässiga kvaliteter samt funktionskrav och ekonomisk realism.”

Juryarbetet

Juryen har under bedömningstiden haft 5 möten.

TÄVLINGSFÖRSLAGEN

De 34 inlämnade tävlingsförslagen har sammantaget givit en bred belysning av Fristadstorgets möjligheter och tänkbara framtida utseende. Många av förslagen framstår som genomtänkta och genomarbetade och har givit ett mycket bra underlag för det fortsatta arbetet med förnyelse av Fristadstorget.

Juryen vill tacka alla tävlingsdeltagare, inte minst dem av er som det inte varit möjligt att belöna. Ert stora engagemang och arbete har gjort bedömningen av förslagen till en spännande och lärorik upplevelse.

JURYNS BEDÖMNING

Avsikten med denna redovisning av juryns bedömning är flerfaldig – att för alla tävlingsdeltagare redogöra för juryns ställningstaganden till olika lösningar av uppgiftens delar, att för Eskilstuna invånare förklara bakgrunden till de förändringar Fristadstorget står inför samt att till alla dem som härnäst kommer att ta vid för att föra projektet i hamn förmedla de insikter juryn har tillägnat sig under bedömningen.

Tävlingsprogrammet anger ett antal funktionskrav beträffande busstrafik, cykeltrafik och -parkering, torghandel, etc. De allra flesta av tävlingsförslagen har löst dessa krav på ett okomplicerat sätt, och i den mån de inte gör det torde det i de flesta fall inte innebära några större svårigheter att åtgärda bristerna. Juryn avstår därför från att i detta utlåtande kommentera hur dessa frågor har lösts, och vill istället lyfta fram de aspekter som varit särskilt avgörande för bedömningen av förslagen och valet av vinnare - främst torgets karaktär och egenart, hur busstrafiken och torgets nivåskillnader har hanterats, hur torgrummet har organiserats och 'möblerats', om det finns platser för möten, eventuell byggnad på torget, hur de befintliga konstverken hanterats.

Endast förslag där goda och fungerande lösningar på alla dessa delaspekter samverkar till en intressant helhet har kunnat komma ifråga som vinnare.

Karaktär / Helhetsintryck

Jury startade bedömningen utan några förutfattade meningar om hur Fristadstorget bör se ut. Målet stod däremot klart: att skapa ett levande torg, ett torg som eskilstunaborna oavsett ålder vill använda och kan känna stolthet över.

Tävlingsförslagen visar att man kan ha många, vitt skilda, uppfattningar om vad det innebär, alltifrån monumentalt prakttorg till lummig oas med romantiska blomsterrabatter.

Frågan är alltså: Hur bör ett stort, centralt beläget torg i en medelstor kvartersstad se ut? Vilken karaktär ska det ha, hur ska det tilltala sin omgivning och stadens invånare?

Jury har naturligtvis inget generellt svar på denna fråga, men det samlade tävlingsresultatet ger anledning till några kommentarer:

- Jury anser att Fristadstorget fortfarande ska vara ett "torg" - inte en park. Jury anser därmed också att växtlighet på torget bör hållas relativt stram.
- Jury anser att Fristadstorget redan idag är ett torg med ett tydligt stadsrum som även i fortsättningen bör präglas av den rätvinkliga kvartersstruktur det är en del av. Jury anser det därför vara fel att med upplösta eller fria former söka dölja denna struktur.
- Jury anser att torget i första hand ska vara utformat för att få människor att trivas och umgås. Det innebär bl a att juryn förordar att torget utformas så att man inom en tydlig helhet uppfattar en uppdelning i mindre 'rum-i-rum'.
- Jury anser att Fristadstorgets storlek och trafiksituation motiverar att en lägre byggnad placeras i torgets norra del.

Egenart/Nytänkande

Bland tävlingsförslagen finns 'konservativa' som huvudsakligen bygger på tradition, sådana som fångat upp aktuella trender i nutiden med förebilder i aktuella uppmärksammade internationella torgprojekt samt sådana som sökt en helt egen sort eller ett nyskapande. I den första kategorin - 'tradition' - finns flera mycket genomarbetade och skickligt utformade förslag, t ex PLATS FÖR RUM och BAND. Bland 'nutida' utgör HELGJUTET ett bra exempel, medan FLOW, FRIKAST och MÄRK VÄRDET är exempel på förslag som sökt egna vägar.

De bästa traditionella förslagen framstår som 'trygga' val, frågan är bara varför man behövde göra en allmän tävling om ambitionerna inte sträckte sig längre än så. Några av de nutida förslagen innehåller utan tvekan spännande inslag, som dock om några år riskerar att framstå som om tiden har sprungit ifrån dem och dessutom ofta bygger på skötselkrävande och/eller känslig teknik som även den snabbt föråldras. Jury har därför kommit till slutsatsen att det vinnande förslaget måste sökas bland dem som inte har låtit sig styras alltför mycket av vare sig tradition eller dagens mode utan har sökt ett tidlöst, eget uttryck.

Busstrafiken

Vid Fristadstorget och Rademachergatan möts nästan alla Eskilstunas busslinjer, och platsen är därmed stadens största omstigningsplats för bussresenärer, med allt vad det innebär av människor, trafikrörelser och buller. Hur busstrafiken och dess störningar hanteras påverkar därför i hög grad förutsättningarna för torget i övrigt.

På Gymnastikgatan

Enligt tävlingsprogrammet ska dagens busshållplatser längs Gymnastikgatan flyttas, vilket gör det möjligt att minska gatans bredd avsevärt. I majoriteten av förslagen har detta gjorts. Vanligast är att helt enkelt minska bredden på nuvarande gata och - oftast - att avskilja denna från torget med en eller två trädrader. Andra visar mer ambitiösa sätt att minska busstrafikens negativa inverkan på torget genom att utforma busskörfälten som en del av torgytan, t ex genom en sammanhängande markbeläggning utan nivåskillnader där trafikytan bara avskiljs med låga pollare och bussarna får köra på de gåendes villkor. Juryn menar att en sådan utformning både är acceptabel ur trafiksäkerhetssynpunkt och önskvärd ur miljösynpunkt.

Några förslagsställare har frångått tävlingsprogrammet genom att föreslå att busstrafiken läggs om så att Gymnastikgatan helt kan befrias från trafik. Juryn inser de miljömässiga fördelarna med en sådan utveckling, men kan i dagens läge inte utgå från att den är praktiskt möjlig.

På Rademachergatan

Några förslagsställare har utformat Rademachergatans passage längs torgets norra sida som en 'busstation' med flera parallella busshållplatser/refuger. Juryn ser inte någon fördel med att på detta sätt skapa en ny storskalig busstrafikmiljö efter att ha minskat den på Gymnastikgatan.

Däremot har juryn funnit att en byggnad längs torgets norra sida ger en god avskärmning av den busstrafik som passerar här.

Hantering av torgets nivåskillnader/Handikappanpassning

Fristadstorget är inte helt horisontellt, den södra sidan (mot stadshuset) ligger ca 1,6 m högre än den norra. Ca 0,5 m av denna nivåskillnad tas idag upp av den förhöjda platsen framför stadshuset. Från denna nivå är det ytterligare ca 0,7 m upp till stadshusets entréplan, en nivåskillnad som på ett eller annat sätt måste åtgärdas så att entrén blir handikappanpassad. Situationen kompliceras av Kungsgatans passage över torget, eftersom gatan ligger på en nivå som gör det svårt att lägga torget i en jämn lutning från söder till norr.

Hur dessa nivåskillnader hanteras är även det en fråga som i hög grad påverkar vad som i övrigt går att göra med torget. Tävlingsförslag som synes vara utformade med förutsättningen att Fristadstorget är helt plant, eller som saknar höjdangivelser, har juryn därför haft svårt att ta ställning till.

Den mest radikala hanteringen av torgets nivåskillnader finns i förslaget VARDAGSRUM som i ett kraftigt modellerat torg inverterar och förstör dagens nivåskillnader. Den låga, norra sidan lyfts upp som tak över en byggnad, den höga sidan mot stadshuset sänks ner för att bilda en vattenbassäng. Förslaget visar på ett spännande och okonventionellt angreppssätt, men juryn anser att dess avvikande karaktär blir störande för det välproportionerade torget.

Torgrummets organisation och möblering

Öppenhet - intimitet / Struktur och orienterbarhet

Fristadstorget är ett stort och långt torg, idag splittrat genom allehanda 'inredningsdetaljer'. Många förslagsställare har tagit som utgångspunkt att rensa torget från denna flora för att få en öppen och ren torgyta inramad av mer eller mindre strikta trädalléer/-rader. Resultatet är i flera fall ett mycket stiligt och monumentalt torg av traditionell karaktär. Juryn ställer sig dock tveksam till om det är ett sådant paradtorg eskilstunaborna är mest betjänta av.

Juryn har å andra sidan funnit att det inte är någon bra idé att med planteringar eller andra sikhämmande arrangemang dela upp det stora torgrummet i mindre, avskilda rum. Det är viktigt att behålla torget som ett öppet rum i den omgivande slutna kvarterstaden och att torget har en tydlig och avläsbar struktur som gör det lätt att orientera sig. Det är heller inte lämpligt att skapa så insynsskyddade rum eller utrymmen på torget att det känns osäkert att under kvällstid vistas där eller passera.

Juryn har istället mer och mer kommit att uppskatta vissa förslag som inom en öppen struktur arbetar med 'rum i rum' som är mer upplevelsemässigt än visuellt avskilda. Detta förhållningssätt kräver dock en subtil balansgång för att resultatet inte ska bli likt de förslag som i rädsla för en stor tom yta splittrar upp torget i separata enheter. Förslaget FLOW visar att det går att göra med bibehållande av torget som en visuell helhet.

Torget golv/Materialval

Torget 'golv' - den hårdgjorda ytans beläggning, material och eventuella mönster - är en utformningsfråga som synbarligen har engagerat nästan alla förslagsställare. Här finns hela skalan representerad - från en helt uniform granityta till fantasifulla mönsterläggningar.

Juryen tvivlar på att ett aldrig så vackert eller spektakulärt mönster ensamt gör torget mer attraktivt. Färg- eller formrika mönster blir också gärna visuellt påträngande och splittrande. Juryen föredrar därför beläggningar som ger en lugn bakgrund till torgets verksamheter och aktiviteter.

De vanligast föreslagna materialen är betongplattor eller granit (oftast smågatsten eller granithällar). Juryen vill gärna rekommendera en satsning på en högkvalitativ stenbeläggning, åtminstone på själva torget.

Förutom olika stenmaterial föreslår flera tävlande olika inslag av järn i markbeläggningen som en anknytning till Eskilstunas historia, t ex järnband för att avgränsa stenbeläggningar eller mindre järnplattor infällda i stenbeläggningen. En trevlig idé som förslaget CHACONNE drivit längst genom att rulla ut en järnmatta över en stor del av torgets yta.

Platser för möten

Enligt juryens uppfattning är det viktigt att torget erbjuder många och goda platser för möten - skäl att stanna upp. Kort sagt ett torg för mänskligt liv.

Platser för möten kan vara av olika slag, arrangerade - uteserveringar, bänkar eller andra ställen som inbjuder till att sätta sig på, lekplatser - eller platser där många människor passerar. Det är viktigt att de finns, att de finns på ställen där det känns naturligt att stanna upp, och att de erbjuder många olika möjligheter.

Många förslagsställare talar om torget som helhet som en mötesplats. Juryen tror inte att det är tillräckligt att erbjuda en tom yta, eller det fåtal sittbänkar som de flesta av förslagen begränsar sig till i detta avseende.

Förslaget FLOW visar däremot ett rikt utbud av sådana möjligheter - ett alléstråk med en lång och böljande sittbank, sittplatser i en liten park, uteservering i soligt läge, vattenränna och vattenskulptur som kan locka både barn och vuxna, ett lågt podium längs Kungsgatans passage över torget.

Förslaget FLEX visar en intressant idé med sittbänkar i form av spårbundna 'vagnar' som kan flyttas i sidled över torget och därmed också blir en föränderlig 'installation'.

Växtlighet

Många förslag bygger vidare på dagens trädrader längs torgets västra sida, ofta kompletterade med en eller två trädrader även längs östra sidan. Träden ger stadga och riktning åt torgrummet. Juryen känner dock tveksamhet inför träd som avskärmar och skuggar husfasaderna alltför mycket, varför relativt lågväxande eller tuktade trädkronor är att föredra. Tuktade kronor stämmer också väl med torgets strikta form.

Åtskilliga förslag visar inramande trädrader/-grupper på ömse sidor om Arbetets Ära. Eftersom just sådana träd nyligen tagits bort, till eskilstunabornas stora uppskattning, är juryen skeptisk till ett återställande. I så fall bör träd med begränsad kronvolym väljas.

Många förslag visar något eller några fristående träd eller trädgrupper på torget som kontrast mot de mer strikta trädraderna/-alléerna. Juryen har funnit att sådana 'fria' träd nästan alltid är störande och splittrande.

Belysning

Många visar vackra förslag till spännande belysningsarrangemang på torget, vilket särskilt uppskattas av juryen. Resonemang som mer för tankarna till ljussättning och ett slags vardagens scenografi är snarare regel än undantag. Fasadbelysning och underbelysning av trädkronor är inslag i flertalet förslag, men även tillfälliga ljussättningar för särskilda tillfällen samt färgat ljus används i stor omfattning.

Förslagen visar både hur viktigt det är med en medveten ljussättning av torget under den mörka delen av dygnet och året, och att torget erbjuder många goda möjligheter att arrangera detta ljus. Juryen ställer sig positiv till att med ljus ge torget en varierad gestaltning över tid, såsom flertalet förslagsställare förordar.

Hantering av de befintliga konstverken / Platsen framför stadshuset

Många förslagsställare har uppenbarligen sett de befintliga konstverken, men främst "Arbetets Ära", som problem. Ett stort antal förslag tar bort "Arbetets Ära" eller föreslår att verket flyttas till annan plats i staden. Juryn har dock inte övertygats om att man därigenom vinner så stora fördelar att de kan försvara de mycket stora kostnaderna för flyttningen, troligen i flermiljonklassen, och föreslår att fortsatt planering av torget görs med förutsättningen att konstverket bibehålls.

Många tävlande har tydligen inte uppmärksammat att "Arbetets Ära" består av inte bara av den runda fontänen utan även ytterligare fyra delar, de båda fristående skulpturerna längs Kungsgatans passage över torget och de båda fyrbåksbärande kolonnerna nära stadshuset. I de förslag som låter det stora fontän-karet ligga kvar framför stadshuset har dessa fyra delar tagits bort i de flesta fall. Huruvida det är möjligt att reducera konstverket på detta sätt, eller att arrangera om de fyra 'satelliterna', har juryn inte tagit ställning till.

Juryn har nämligen inte funnit något förslag som behandlar platsen framför stadshuset på ett sätt som inom rimliga ekonomiska ramar tillfredsställande löser dess problem med bl a handikapptillgängligheten till stadshuset. Juryn föreslår därför att en särskild översyn av denna del av torget görs i samband med fortsatt bearbetning och utveckling av det vinnande förslaget.

"Arbetets ära och glädje"

Eventuell byggnad på torget

Betydelse för torget

I tävlingsprogrammet uppmanades tävlingsdeltagarna att överväga lämpligheten av att placera en byggnad på norra delen av torget, en sentida efterföljare till den saluhall som låg här fram till 1930-talet.

Flertalet tävlande föreslår en sådan byggnad, och juryn anser att tävlingen tydligt visar att en byggnad skulle vara välgörande för torget. Den ger möjligheter att ge torget bättre proportioner, en intressant fond och en livgivande verksamhet, dessutom avskärmas busstrafiken på Rademachergatan. Med en något tillbakadragen placering av byggnaden kan Rademachergatan i sin tur få en egen liten platsbildning norr om byggnaden. Situationen kan jämföras med Kungsträdgårdens i Stockholm norra del, där en restaurangbyggnad avskiljer 'trädgården' från Hamngatan.

Placering och utformning

Enligt tävlingsprogrammet behövde förslag till byggnad på torget endast redovisas skissmässigt, och juryn har därför inte gått in i detalj på de föreslagna byggnadernas utformning. Förslagen visar dock att olika placering, höjd och form för byggnaden ger mycket varierande påverkan på torgmiljön. Juryns slutsatser, förutom att en byggnad skulle vara mycket välgörande, är att

- den måste utformas med hög arkitektonisk ambition
- den bör ha en utformning som ger en intressant fond i torgets norra sida, inte minst under den mörka årstiden
- den bör inte vara mer än en våning hög
- den kan gärna placeras något tillbakadragen från Rademachergatan så att en liten plats bildas norr om den
- den bör inte sträcka sig så långt söderut att den skymmer/blockerar passagen från Kungsplan

Några förslagsställare, t ex TRÄD och JÄRNTRÄDET har valt att istället för en byggnad placera någon form av öppen kolonnad eller tak i torgets norra del för att markera busshållplatserna och ge regnskydd. Juryn har funnit

dessa arrangemang alltför osköna och dominerande.

Ett fåtal förslag, t ex ESPLANADE och FUTURA, visar en eller flera byggnader som istället är placerade längs Gymnastikgatan, i något fall med bibehållande av busshållplatserna där. En långsträckt sådan byggnad skulle visserligen bidra till att avskärma busstrafiken från torget i övrigt, men juryn anser inte att det uppväger de negativa konsekvenserna - att den östra sidan av torget avskiljs, att torget uppfattas som ännu mer långsmalt.

Kungsplan

Kungsplan framstod redan innan tävlingen som en mycket problematisk plats, och tävlingsförslagen bekräftar detta. Programmets krav på bibehållen inlastning, garagednart och handikapparkering gör det mycket svårt att göra platsen attraktiv. Många förslag visar spännande detaljer, men inget visar en övertygande helhet. Juryn lutar därför åt att de mest radikala förslagen, HELGJUTET och FRIKAST, som helt eller delvis bygger in platsen för t ex en galleria kanske visar det vettigaste sättet att åtgärda platsens problem. Det förutsätter dock att det finns kommersiella intressenter som är villiga att finansiera ett sådant projekt. Juryn föreslår att Kungsplans utvecklingsmöjligheter, och alternativa möjligheter att lösa angöringstrafik och handikapparkering, utreds ytterligare före beslut.

Kungsplan

Rademachergatan västerut

Rademachergatan

Flera förslagsställare har arbetat med en linjär struktur av upprepade element och material längs gatan. Det kan vara avvikande ränder i gatubeläggningen, träd eller vegetationspelare. Juryn finner detta vara ett framkomligt sätt att arbeta med Rademachergatans miljö.

Nybrogatan

Nybrogatan har under de senaste åren utvecklats till att bli Eskilstunas nya restauranggata, med uteserveringar under sommarhalvåret, och har därmed fått en ny och högre status i staden. Juryn menar att detta ger goda förutsättningar för att utveckla detta stråk till en behaglig förbindelse mellan Fristadstorget och det öppna å-rummet med sitt vatten. Den relativt småskaliga Nybrogatans möte med Hamngatans monumentalitet ställer krav på en medveten utformning, såsom t ex i FLOW som föreslår en liten platsbildning i Nybrogatans norra del som övergång till Nybroplan.

I korsningen Rademachergatan-Nybrogatan möts ett viktigt GC-stråk och ett busstråk. Flera förslag arbetar med att med mönsterläggning markera platsen och arrangera mötet på bästa sätt.

Nybrogatan norrut

Genomförbarhet/Långsiktig hållbarhet/Underhåll

Kravet på ett vinnande förslag är att det går att genomföra så att en 'färdig' miljö kan stå klar inom överskådlig tid.

Upprustningen av Fristadstorget måste också göras med beaktande av framtida skötsel- och underhållskostnader. Juryn har i detta avseende identifierat några aspekter att särskilt ta hänsyn till:

- Fristadstorget ligger på gammal sjöbotten, och den nuvarande anläggningen visar att sättningar i marken kan vara svårt att undvika. Det är därför angeläget att välja markbeläggningar som inte är känsliga för sättningar. Till exempel förslaget MÄRK VÄRDETS några millimeter nedsänkta partier i markbeläggningen, som ska bli synliga när regnvatten samlas i dem, skulle riskera att snart förlora sin poetiska kraft.
- Tekniska installationer måste vara mycket robusta. Specialbyggda 'high-tec'-installationer, såsom i A FLOW OF PEOPLES INTERACTION FOR HUMAN REACTION, kan i det första verket spännande men har oftast känslig och skötselkrävande teknik som om några år i bästa fall ser gammal ut, i värsta fall är ur funktion eller förstörd.

JURYNS BESLUT

Utifrån dessa resonemang har juryn kommit till slutsatsen att förslaget nr 30, FLOW är det förslag som mest övertygande förenar funktionella krav och arkitektonisk kvalitet.

Juryn har därför enhälligt beslutat utse FLOW till vinnare i tävlingen. FLOW tilldelas 1:a pris om 250 000 kr för att förslagsställaren har lyckats skapa en rik och mänsklig miljö full av möjligheter och rumsligheter utan att för den skull tappa greppet om torgrummet som en helhet. Juryn rekommenderar att det läggs till grund för fortsatt utveckling och projektering med anlitande av dess upphovsmän.

Juryn har vidare beslutat delas resterande del av prissumman lika på två 2:a-pris à 100 000 kr:

Delat 2:a pris, 100 000 kr, tilldelas förslaget nr 9, FRIKAST för ett enkelt och stilrent torg där man med enkla grepp har skapat tre användbara platser utan att splittra torget.

Delat 2:a pris, 100 000 kr, tilldelas förslaget nr 24, MÄRK VÄRDET för dess poetiska anslag som med subtila medel och ett fåtal volymelement skapar ett finstämt och nutida torg.

Juryn ger slutligen hedersomnämning till fyra förslag:

nr 1, PLATS FÖR RUM, som med det klassiska torget som förebild visar vad som kan åstadkommas utan stora åthävor

nr 3, BAND, för ett torg med ett mycket starkt uttryck av struktur, ordning och reda. Ett stiligt, klassiskt torg.

nr 13, FLEX, för ett torg som med väl valda material och former i markbeläggningen och mobila, spårbundna sittplatser utan tvivel skulle få ett helt egen identitet.

nr 20, HELGJUTET, för en spännande kombination av tradition och modernt, samt ett tankeväckande förslag att omvandla Kungsplan till en galleria.

Eskilstuna den 1 mars 2005

Hans Ekström

Ingrid Carlsson

Benny Karlsson

Kerstin Palmquist

Tommy Hamberg

Birgitta Widholm

Claes Göran Gustafsson

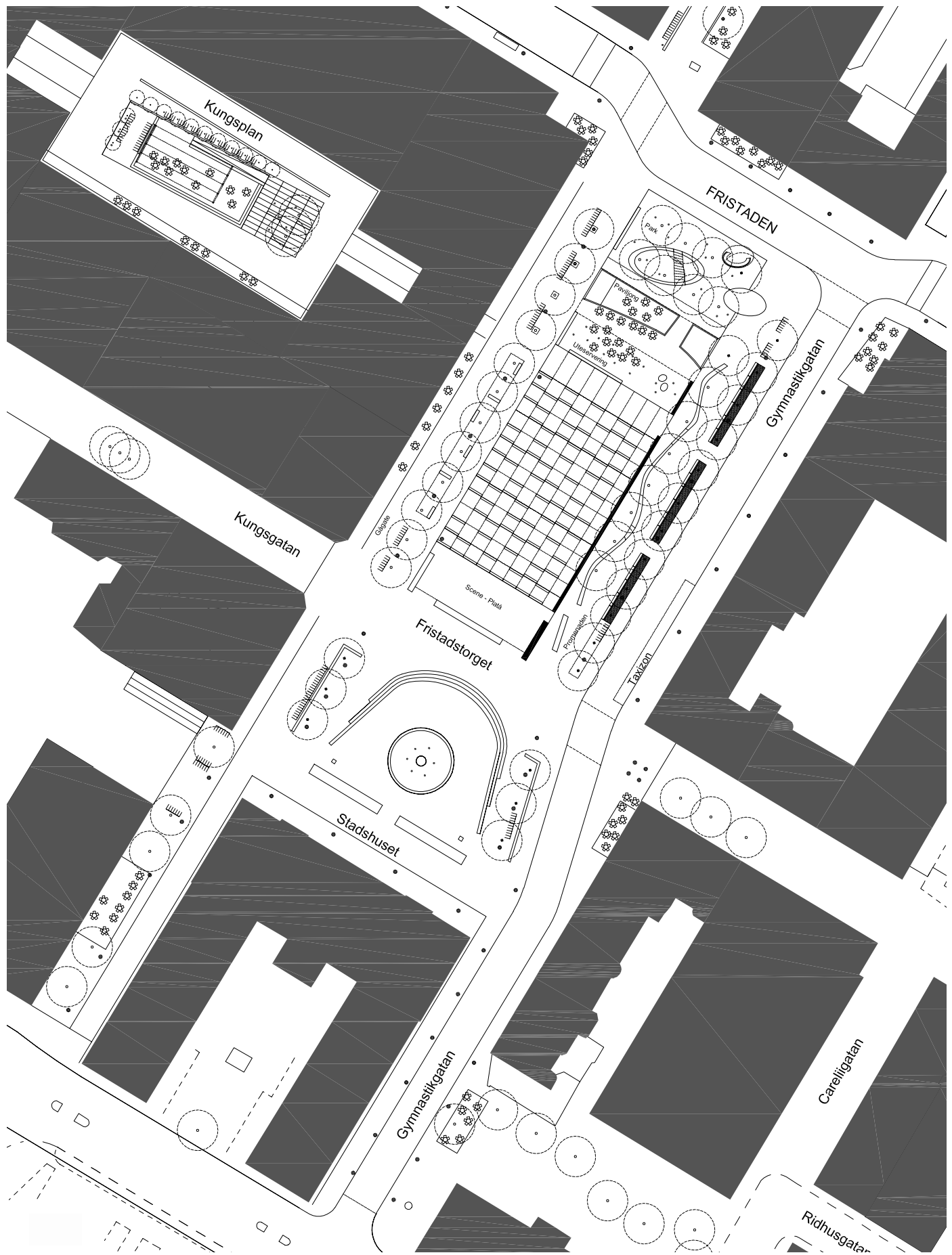
Elisabeth Lindblad

Carola Wingren

INDIVIDUELLA OMDÖMEN OM DE BELÖNADE FÖRSLAGEN

(Uppgifter om förslagsställare tillagda sedan namnsedelkuverten öppnats efter avslutad bedömning och formulering av juryutlåtandet)

Plan Fristadstorget

Nr 30, "FLOW" – 1:a pris 250 000 kr

Förslagsställare: *Leena Marjamaa, sivilarkitekt MNAL, Oslo*

FLOW skiljer ut sig som överlägset övriga tävlingsförslag genom ett flertal idéer som få andra har provat och som inget annat har förenat så skickligt. FLOW utmärks av att förslagsställaren har lyckats skapa en rik och mänsklig miljö full av möjligheter och rumsligheter utan att för den skull tappa greppet om torgrummet som en helhet.

Längs torgets östra sida utefter Gymnastikgatan skapas ett attraktivt promenadstråk som en 'ryggrad' för torget. Med detta grepp förändras dagens situation, med en gång- och cykelsida och en busstrafiksida och däremellan ett ingenmansland, och torget får balans. Stråket är format som en allé med attraktioner såsom en vackert formad stenbänk som böljar fram längs hela dess längd, ett vattenstråk, en "vattensulptur", och är måttfullt avgränsat mot Gymnastikgatans trafik utan att helt tappa kontakten med de människor som rör sig längs andra sidan gatan.

Kungsgatans passage över torget ges stadga genom ett lågt podium - 'scen' - av stora granithällar. En plats som i sin enkelhet inbjuder till att sitta på, springa på för barn, ha uppträdanden på, och som markerar en gräns mellan gata och torg utan att innebära något visuellt hinder.

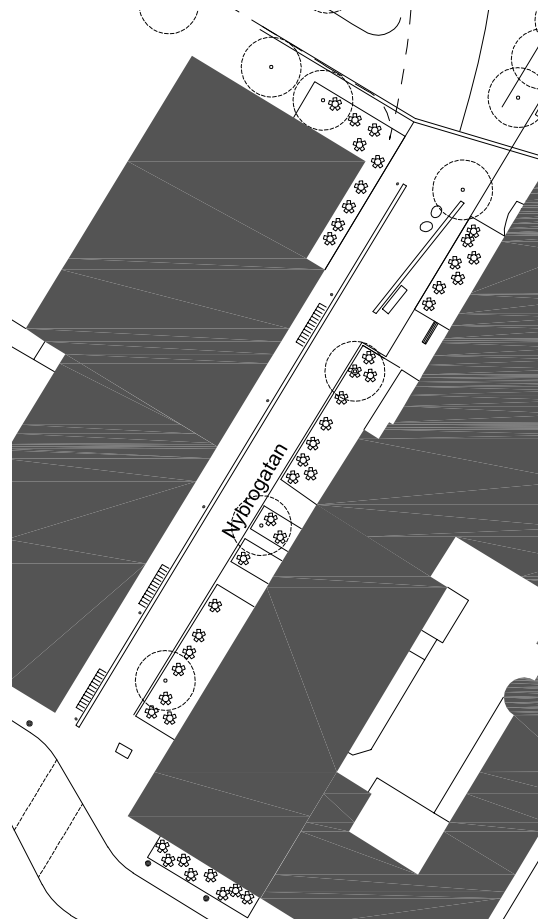
Förslaget arbetar mycket medvetet med belysning och ljuseffekter. Med den glasade paviljongen som en lysande fond, den böljande bänken och vattenrännan indirekt belysta underifrån, liksom trädkronorna, blir torget attraktivt även under den mörka årstiden.

Platsen framför stadshuset är relativt oförändrad, vilket inte behöver vara någon nackdel. Juryn är visserligen tveksam till de föreslagna träden på ömse sidor om "Arbetets Ära" eftersom liknande träd nyligen har tagits bort, och handikapptillgängligheten till stadshuset kvarstår att lösa, men juryns slutsats är att dessa frågor går att lösa utan stora förändringar av denna del av torget. Platsen bör dock studeras vidare i samband med fortsatt bearbetning och utveckling av förslaget.

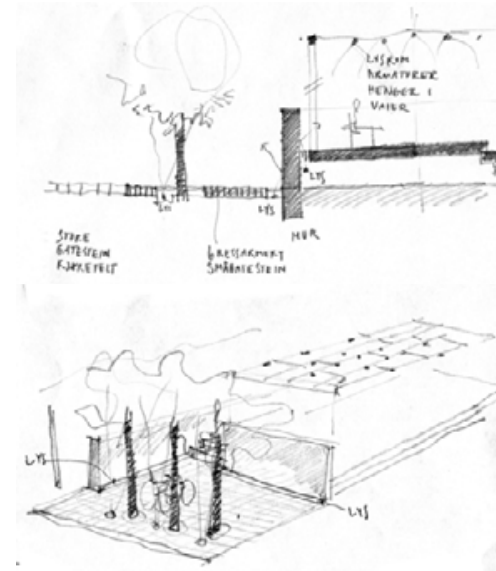
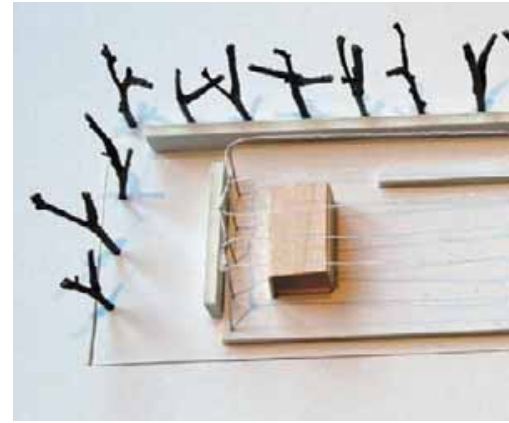
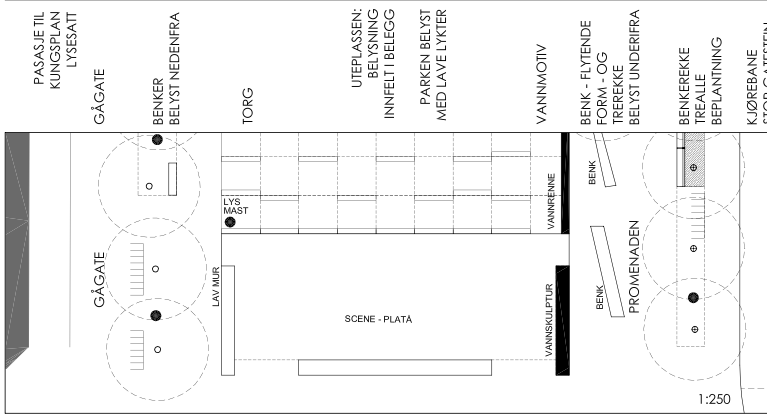
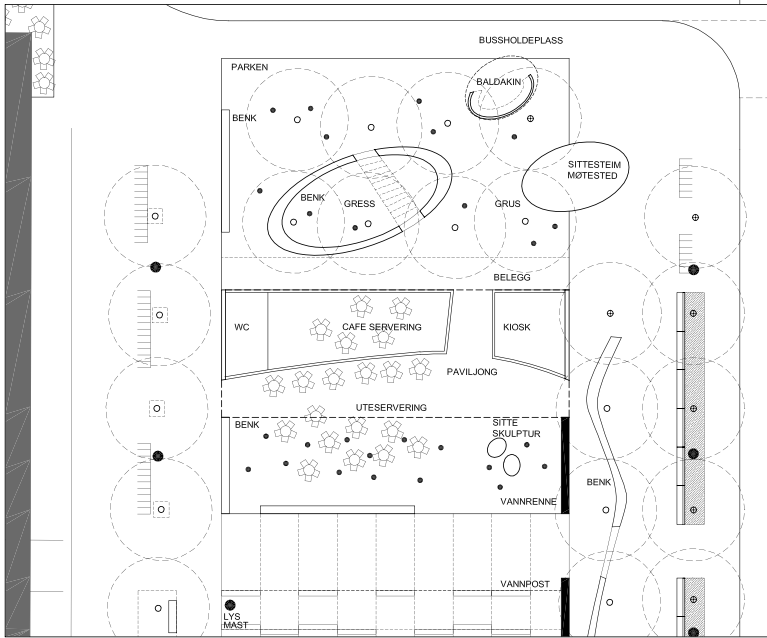
Rademachergatan struktureras upp med en mer stringent linjeföring. Gatans passage över torget mjukas upp med en liten park norr om den föreslagna byggnaden. Byggnadens utformning antyds som en lätt och elegant paviljong i glas, med ett mot söder utskjutande skärmtak som skydd över en uteservering.

Nybrogatan utvecklas med små åtgärder som gångstråk mellan torget och ån. Gatan öppnar upp sig mot Hamngatan med en liten fin platsbildning.

Kungsplan har givits en 'privat' karaktär med fina detaljer. Juryn anser dock inte att förslaget i denna del löser platsens problem.

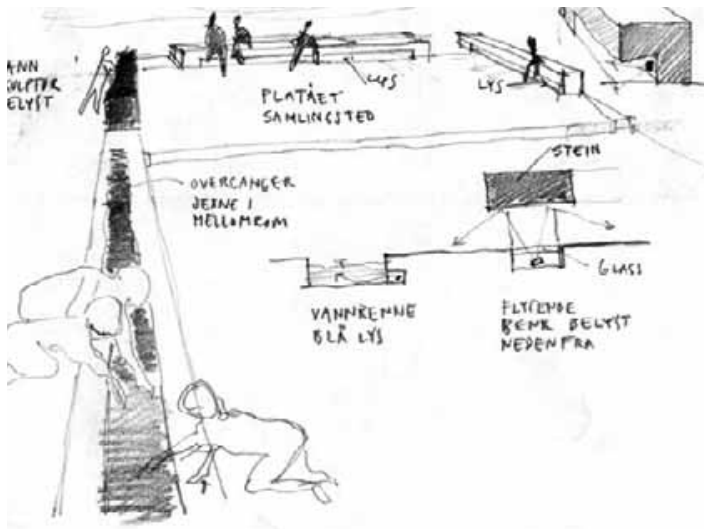

Plan Nybrogatan

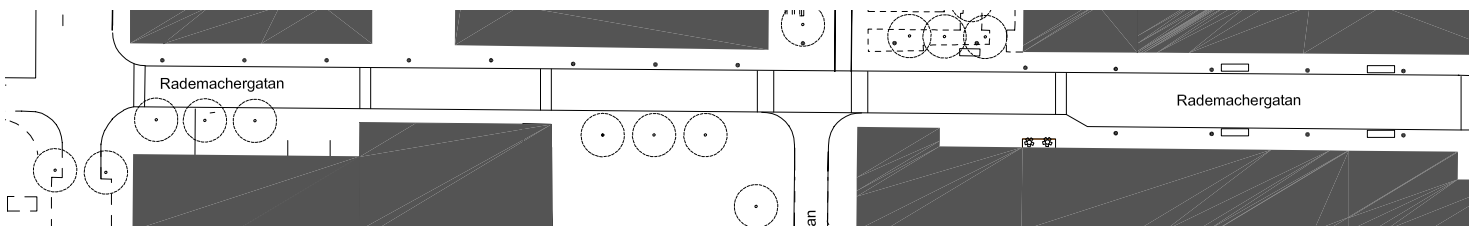
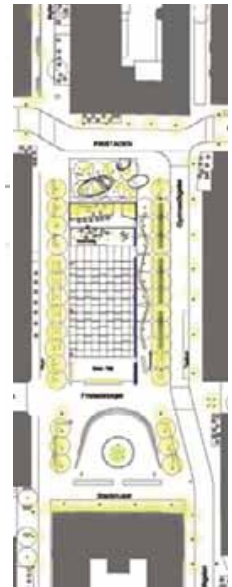
Kungsplan: Skisser och modellfoto

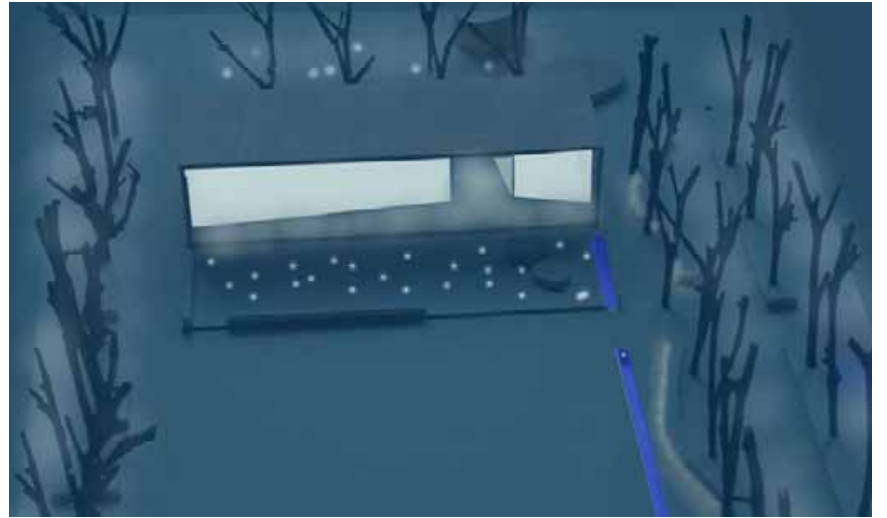
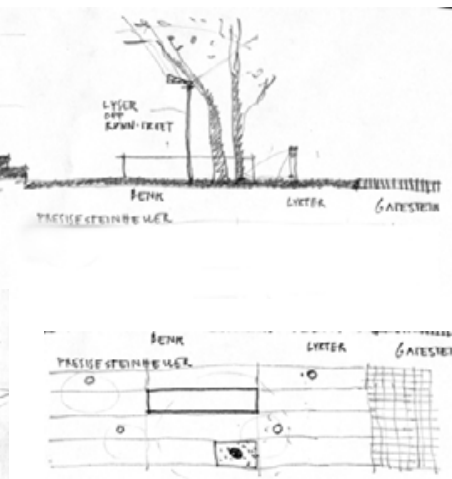
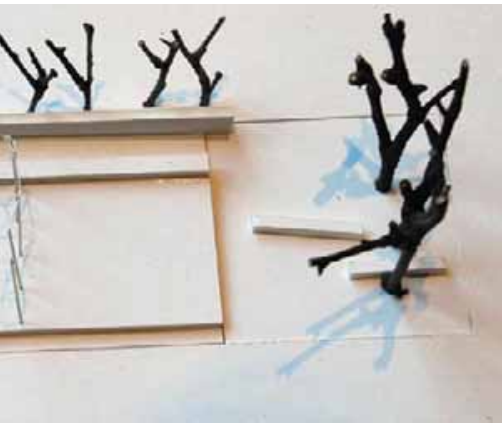
Detalj Fristadstorget

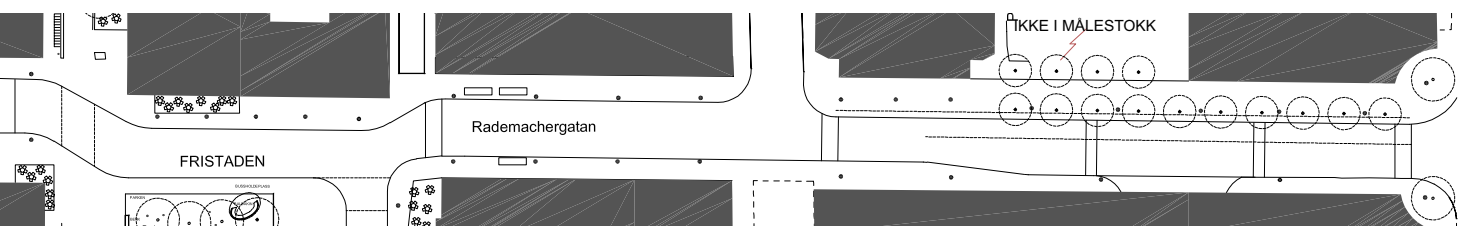
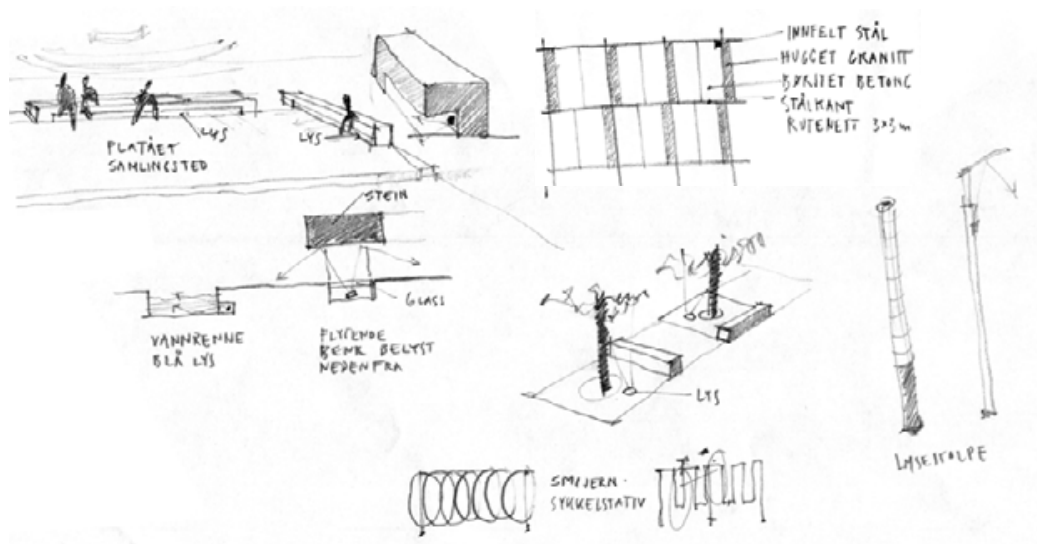
Rademachergatan

Belysningsplan

Paviljongen - dag resp natt

Nr 9, "FRIKAST" - delat 2:a pris, 100 000 kr

Förslagsställare: *Ahlqvist & Almqvist arkitekter, Stockholm, genom
Britt Almqvist, arkitekt
Nico van Gelderen, landskapsarkitekt
Sunniva Viking, arkitekt
Lina Egertz, layout
Therese Jatco, layout*

FRIKAST kan beskrivas som "less is more", ett enkelt och stilrent torg där man med enkla grepp har skapat tre användbara platser utan att splittra torget.

En enhetlig markbeläggning av smågatsten från fasad till fasad och enkla trädrader längs långsidorna ger ett väldefinierat och strikt torg. Men vänta, är det inte något som saknas? Jo, för att åstadkomma detta har förslagsställaren frångått ett viktigt programkrav - Gymnastikgatan förutsätts kunna befrias helt från busstrafik och endast en enkelriktad fil för angöringstrafik föreslås. Det är inte svårt att instämma i att torget skulle vinna stort på att bli av med busstrafiken längs Gymnastikgatan, men juryn måste sätta ett stort frågetecken för huruvida detta skulle vara möjligt.

Förslaget visar en av de bästa lösningarna för platsen framför stadshuset, och löser även HK-tillgängligheten till detta. Det sker dock till priset av att "Arbetets Ära" måste flyttas, vilket juryn finner svårt att motivera.

En fritt formad byggnad med en sned passage igenom i torgets norra del ser spännande ut i plan. Juryn menar dock att den föreslagna fasaden mot torget är för hög (11 m). Genom sin relativt stora utbredning kommer byggnaden också att skymma portiken till Kungsplan.

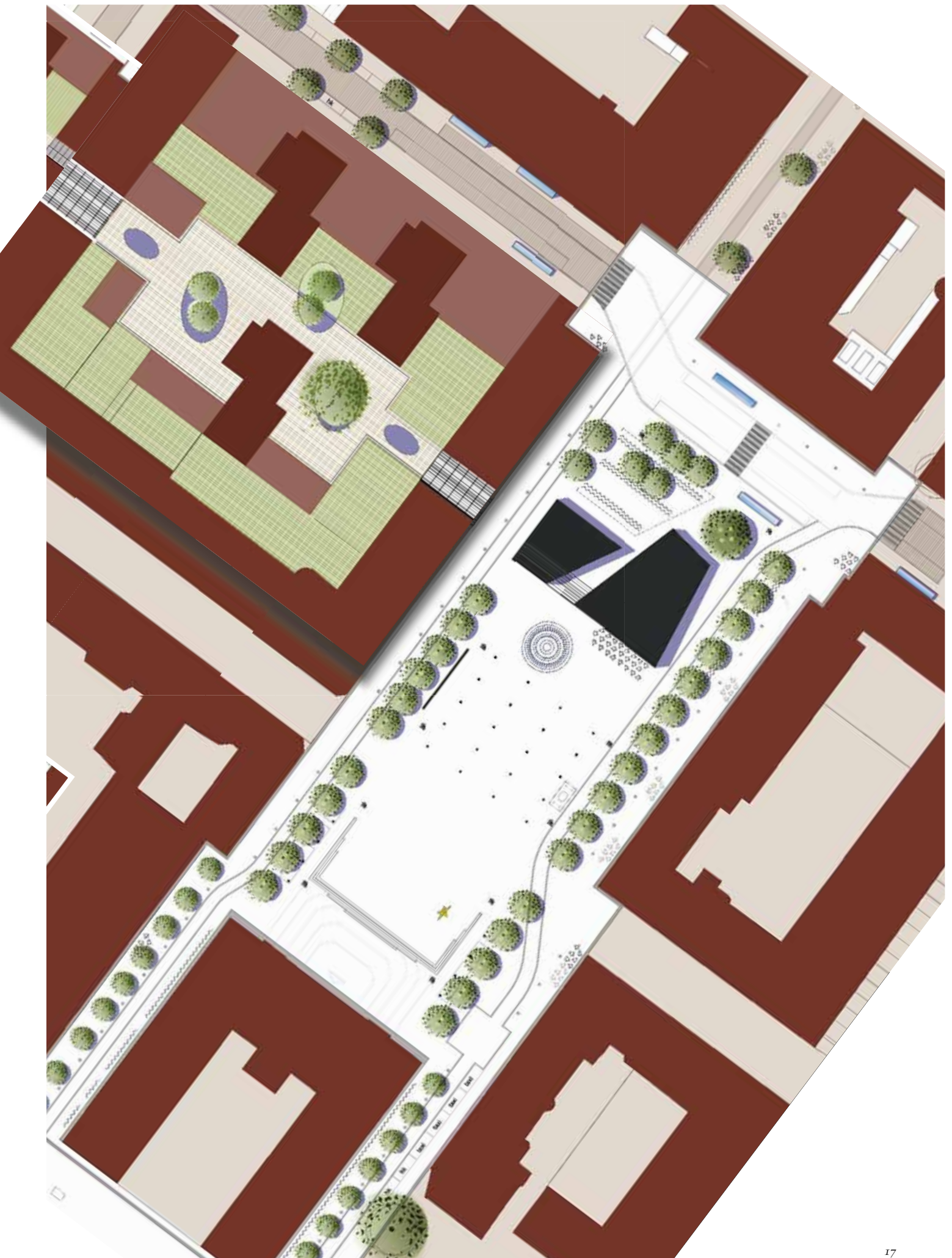
Föreslagna dubbla trädrader på Rademachergatan är olämpligt med tanke på gatans begränsade breddmått.

För Kungsplan redovisas två alternativ, ett tämligen konventionellt och ett med utgångspunkten att platsen är hopplös att göra bättre och därför hellre skulle kunna däckas över och bebyggas med ett bostadshus. Juryn finner detta resonemang välgrundat och intressant, men det är osäkert om det går att genomföra.

Till höger: Plan Fristadstorget med förslagsställarens alternativa utformning av Kungsplan inlagd

Fotomontage Fristadstorget (byggnadshöjd 12 m)

Nr 24, "MÄRK VÄRDET" - delat 2:a pris, 100 000 kr

Förslagsställare: *SLA landskabsarkitekter, Köpenhamn, genom Stig L. Andersson*

Medarbetare: *Jonas Rune Sangberg
Lisbeth Westergaard
Daniel Ludwig
Filippa Berglund*

MÄRK VÄRDET är kanske tävlingens mest poetiska förslag. Med subtila medel och ett fåtal volymelement skapas ett stramt och nutida torg. Finstämt och raffinerat, kanske mer finrum än vardagsrum.

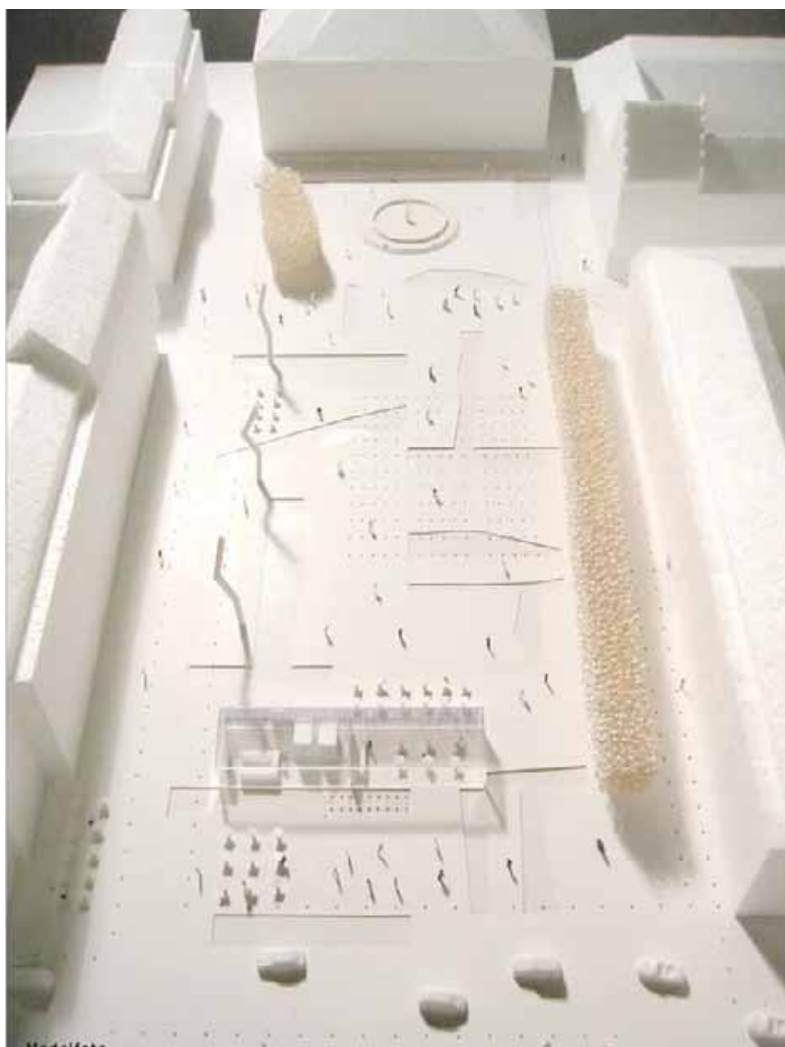
Torgytan är så gott som helt ren och odekorerad, men vid regn framträder vattenspeglar i ett fritt format mönster av aningen nedsänkta partier. (Juryn uppfattade länge förslaget som "MÄRK VÄRDET".) De grunda vattenspeglarna ger en vacker effekt, men de torde bli problematiska i flera avseenden (kräver mycket stor precision vid läggning, effekten förstörs av minsta sättning i marken, snubbelrisk, isbildning). Under vintern ska infällda värmeslingor på motsvarande sätt frilägga partier av torgytan från snö och is.

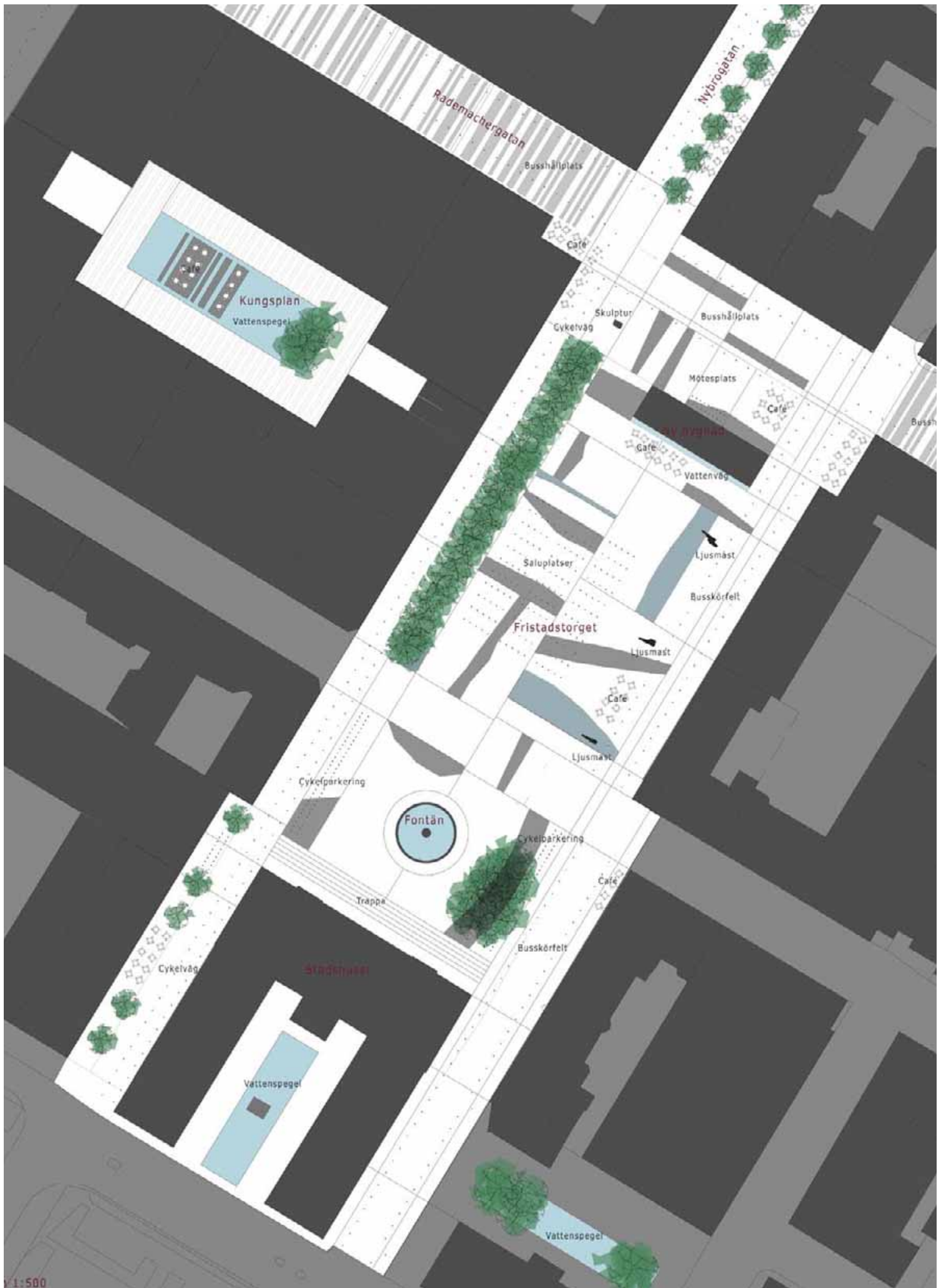
Närmast stadshuset sänks torget kring "Arbetets Ära" till Kungsgatans nivå, för att mot stadshuset avslutas med en trappa utefter hela fasaden. I brist på höjdangivelser är det svårt att avgöra om tillgängligheten till stadshuset därmed löses eller försvåras.

Förslaget är också ett av de minst trädbevuxna. Den enda trädraden, längs torgets västra sida, skyler torgets mindre vackra fasader medan de vackra byggnaderna friläggs. Några höga ljusmaster längs torgets östra sida, som markering av torgets avgränsning mot bussgatan, ger struktur och riktning åt torgrummet. Torgets belysning består i övrigt främst av rader av i marken infällda armaturer som på dagen markerar funktionella gränser mellan gående och cyklister och i mörker skapar ett stämningsskapande mönster av ljuspunkter.

Den föreslagna byggnaden i torgets norra del är både välplacerad och välproportionerad.

Den föreslagna utformningen av Kungsplan anser juryn är en av de finaste i tävlingen. En vattenspegel täcker planens centrala del, med ett litet café stående mitt i.

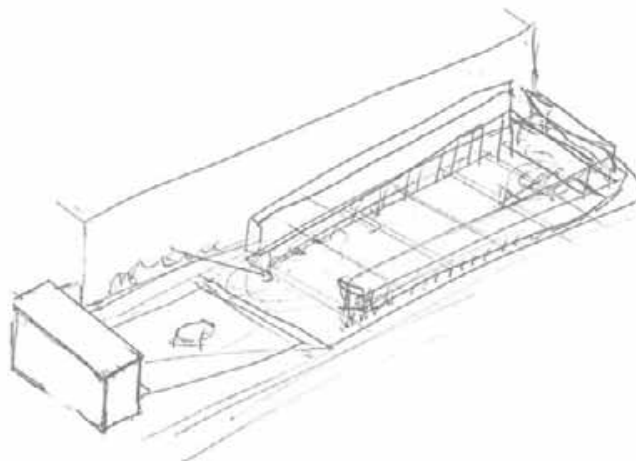

Nr 1, "PLATS FÖR RUM" - hedersomnämning

Förslagsställare: *Anders Kling och Alf Orvesten, Enskede*

Med det klassiska torget som förebild bygger förslagsställaren lågmält och försiktigt vidare på Fristadstorgets befintliga strukturer. Receptet kan synas enkelt: enhetlig smågatstensbeläggning över hela torget inklusive bussgatan, rumsbildande trädplanteringar längs tre sidor, en välplacerad paviljongbyggnad, en utvidgad förplats till stadshuset inramad av en generös 'sittrappa'. Det är modigt att våga begränsa sig till att utveckla det som redan finns på platsen, menar juryn.

Resultatet kan beskrivas som konservativt, lite identitetslöst, lite tråkigt. Det kan även beskrivas med ord som vackert, tidlöst och hållbart - ett bra exempel på vad som kan åstadkommas utan stora åthävor.

TIDIG SKISS

Nr 3, "BAND" - hedersomnämmande

Förslagsställare: *Henrik Fogelklou, landskapsarkitekt LAR/MSA*
Landskapsgruppen AB, Göteborg

Det valda mottot - BAND - uttrycker förslaget stilistiska grepp: tvärställda band av smågatsten på de angränsande gatorna möts att bilda ett rutnät över torget. Tillsammans med rader av strikt formklippta träd längs långsidorna och fyra höga klassiskt formade belysningsmaster i torgets huvudaxlar skapar det ett torg med ett mycket starkt uttryck av struktur, ordning och reda. Ett stiligt torg, ett klassiskt torg, men kanske i mindre grad ett torg att vistas på och trivas på.

Det föreslagna band-mönstret har kanske sitt största värde på gatorna - markbeläggnings starka mönster gör att bussgatan integreras väl i torget, Kungsgatan får ett tydligt flöde över torget och mönstret visar en möjlighet att med begränsade medel göra något åt Rademachergatan.

De föreslagna två separata byggnaderna i torgets norra del framstår som alltför små för torget.

Nr 13, "FLEX" - hedersnämmande

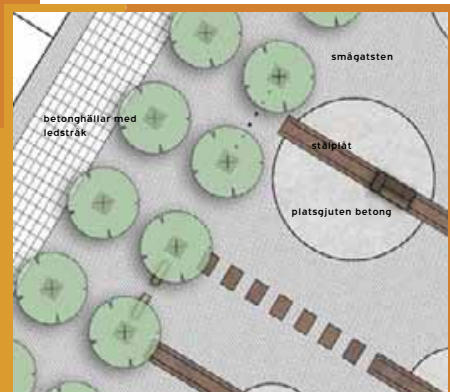
Förslagsställare: *gruppen för urban landskapsorganisation AB, Göteborg, genom Mikael Broberg Katarina Gunnarsson*

FLEX har i grunden en enkel och redig uppläggning av torget - trädalléer längs långsidorna som ordnar upp torgrummets struktur, den östra så bred att bussgatan ryms emellan trädraderna och därmed blir mindre dominerande. Förslagets 'clou' är främst markbeläggnings moderna mönster och sittbänkarna som har utformats som mobila vagnar på räls.

Med väl valda material och former i markbeläggnings skapas spännande kontraster där stora rundlar i ljus platsgjutet betong står mot den mörkare smågatstenens småskaliga skrovlighet. De ljusa betongrundlarna används även som reflektorer för en suggestiv belysning under den mörka delen av dygnet och året.

I markbeläggnings mönster ingår även de tvärställda järnspåren för de mobila vagnar som utgör torgets sittplatser. En intressant idé som utan tvivel skulle ge torget en helt egen identitet.

Förslaget framstår i övrigt som ganska skissartat, med alltför många obesvarade frågor.

BEL GGINGSUTSNITT TO SKALA 1:200

MOBILA VAGNAR

Nr 20, "HELGJUTET" - hedersomnämmande

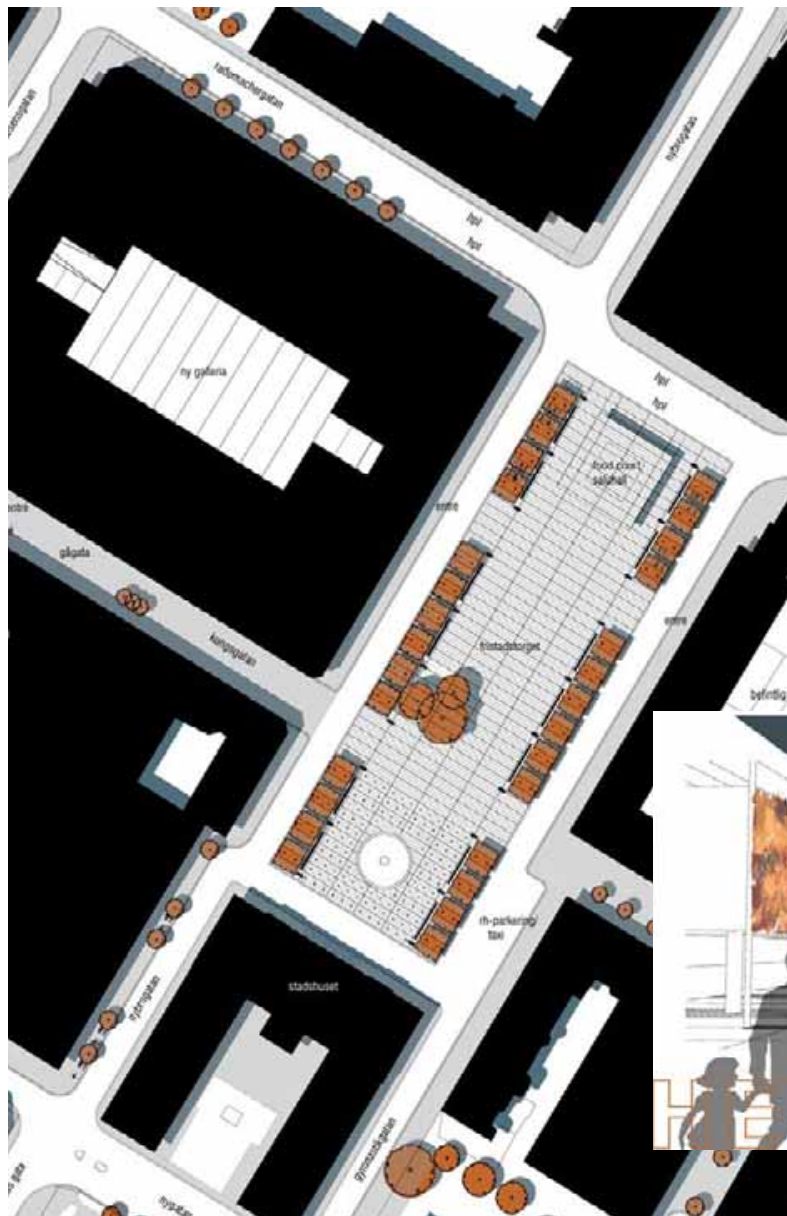
Förslagsställare: *White arkitekter AB, Stockholm, genom Anders E Johansson (ansvarig)*
Martin Edfelt
Stefan Rummel
Anders Thalberg

Förslaget HELGJUTET tar fasta på kvartersstadens, åtminstone i teorin, strikta rutnätsmönster och skapar ett strikt rektangulärt torg exakt längs stadshusets huvudaxel. För att ta upp omgivande kvarters avvikelser från det ideala rutnätsmönstret återskapar förslagsställaren 'gata' längs torgets alla sidor. Strikt formklippta trädrader längs torgytans långsidor och en markbeläggning av granithällar i rutnät av gjutjärnsprofiler förstärker ytterligare den strikta formen. Som kontrast mot det ordnade och perfekta skapas kring "Arbetets Ära" en plats där vatten- och ljuskaskader (under vintern gaslägor) skjuter upp ur marken.

Förslaget representerar en spännande kombination av tradition och modernt, även om flera av idéerna kan spåras till andra kända platser. Installationen av vattenkaskader och gaslägor framför stadshuset finner juryn spektakulär.

Förslaget att omvandla Kungsplan till en galleria finner juryn mycket tankeväckande, inte minst med tanke på hur tydligt tävlingen har visat på svårigheterna att göra något vettigt av den. En nödvändig förutsättning för en sådan omvandling är dock att det finns ett kommersiellt intresse av att finansiera den.

En kvadratisk byggnad på torget ger en fin avslutning av torget i norr, men det föreslagna innehållet - "food court" - skulle kanske ha en mer naturlig hemvist i den föreslagna gallerian på Kungsplan.

"Smederna"

